

Kroniekje van Tilburg; W. Bezemer.

AXANDRIA.

TIJDSCHRIFT

VOOR

Noordbrabantsche Geschiedenis en Volkskunde,

ONDER REDACTIE VAN

W. J. F. JUTEN, te Bergen-op-Zoom.

Lid en Correspondent van verschillende Geleerde Genootschappen.

Met welwillende medewerking van vele deskundigen.

Vierde Jaargang.

BERGEN-OP-ZOOM,
JAN A. G. JUTEN.

1897.

KRONIEKJE VAN TILBURG 1774 — 1830.

I.

Het Provinciaal Genootschap voor Kunsten en Wetenschappen te 's-Hertogenbosch bezit een door den heer *Herman* gecollationneerd afschrift van een Tilburgsch kroniekje over de jaren 1774—1830. Volgens eene door hem gemaakte aanteekening is het vervaardigd door een broeder van den Tilburgschen schilder *Adriaan de Lelie* (1755—1820) zoon van *Arnoldus de Lelie* en *Helena Hoecken*. Bij onderzoek bleek dat bedoelde *Adriaan* niet minder dan zeven broeders gehad heeft. De oudste, *Johannes*, overleed in 1829; de 5 daaropvolgende (drie met name *Adrianus*, een *Laurentius* en een *Josephus*) zijn alle als kind gestorven, eindelijk de jongste, *Laurentius*, werd geboren 1767, overleed in 1831, was gehuwd met *Elisabeth de Nooſ*. Deze is dus de eenige die voor den auteur van het kroniekje kan worden gehouden.

Rotterdam.

W. BEZEMER.

CRONYKJE VAN EENIGE ZAAKEN, DIE ZEDERT
EN IN HET JAAR 1774 ALHIER TE TILBURG
ZIJN VOORGEVALLEN.

I.

1774. *In 't begin van deezen xoomer zijn alhier de twee Roomsche kerken vergroot, te weeten aan die op 't Heyken 4 gebinden aan den noorderkant, en aan die op het Goirken 2 dito aan den oosterkant. In dit jaar is den ouden steenweg alhier opgebroken en eenen nieuwen gelegd, doch van de oude steenen heeft men steenweg gelegd¹⁾.... een deel in den Noordhoek en op den Heuvel en op den nieuwen dijk.*

¹⁾ De regel is verder wit gelaten.

1775. Tusschen den 16 en 17 April (zijnde de eerste en 2^e Paasdag) is alhier aan de groote kerk in de Star bij Bartel Heestermans gebroken en gestoolen. De dieven hadden door (den) muur een gat gemaakt, en daar gestoolen catoenen, sitsen, zijde doeken etc. etc.

Den 31 July, zijnde de feestdag van den heyligen Ignatius, heeft onzen heer pastoor Ign. Sprong zijnen jubilé gegeven van 50 jaar van zijne professie, als wanneer in bijden de kerken een solemnele misse met 4 priesters is geschied. 1775 den 16 Augustus zijn hier op de Zaturdagsche markt gemaakt twee nieuwe steene pompen.

Den 28 dito heeft Henrickus Schaagsmeerders voor de derde maal den koningsvogel met den handboog afgeschooten en keyser van de gilde geworden.

Den 24 November is Leonurdus Damen begraven, dat is den eersten geweest alwaar alhier de vrienden, gebuuren, de regeering etc. altemaal met een egaal tractement getracteerd zijn, te weeten met niet.

Ben 13 December is Philip **p**us Bakkers en zijn huysvrouw begraven, naardat zij te saamen 66 jaaren getrouwd waren geweest, en in een en dezelve uur gestorven.

Den 29 dito is hier voor de eerste rijs met de muziek-instrumenten in een misse van Requiem gespeeld, te weeten in de kerkenregte van Hendrik van de Knikker.

1776. Den 25 May is alhier den jubilé begonnen, vergunt door Paus Pius, den 6 van het algemeen jubeljaar te Romen begonnen in 1775, en alle degeenen die denzelven wilden verdienen, moesten gebiecht en gecommuniceerd hebben, en vervolgens 15 maal de kerk bezoeken in differente dagen en daarenboven 15 maal vasten; de kinderen van 7 jaaren en daarenboveva, die de eerste communie niet gedaan hadden, konden denzelven ook verdienen met in de plaats van te communiceeren te bidden 7 Vaderonsen, en dien jubilé duurden tot den 24 November, dus 6 maanden.

1776. In de maand Juvay is de Hijkensche kerk opgedekt met nieuw riet, het voorige dat had er 44 jaar opgelegex.

Den 19 July heeft de captijn Fransus de Kanter

en *zijn huysvrouw den jubilé gegeven van 50 jaaren te saamen getrouwd wexende.* .

Den 26 October is alhier door Drossaard en schepenen gepubliceerd *alsdat op de saturdaysche markt een ieder mag koopen en verkoopen alle soorten van graan alsmede botter, eyeren, en dat ook alle goederen als visch etc. vrij zonder paspoort mogt ingebracht worden op de Markt. N.B.: Zulks wierd afgelezen niet aan de gewoone puye, maar door een raam in de herberg genaamd het Zwaard.*

1777 den 2 April is den Eerw. heer *Th e o d. Ig n. Sp r o n g*, pastor en jubilaris, overleden.

Den 7 dito is op het Goirken eene *instrumentaale kerke-rechte geschied voor Sp r o n g*.

Den 14 dito heeft de heer *Ma r t i n u s v a n B o m m e l* op het *Hijken* voor *Sp r o n g* eene solentneele kerken-rechte laten doen met, 4 priesters, en de *autuaren* etc. alles op 't prachtigste *vercierd*.

1777 den 9 October *St. Dionisiusdag* heeft alhier voor de eerste maal den vollen aflat geweest die een geheel octaaf duurde, door een bulle van *Zijne Heyligheyd Pi u s* den zesden.

1778 den 10 January is door den heer *Ma r t i n u s v a n B o m m e l* in de *Hijkensche* kerk een beeld van *St. Se b a s t i a a n* met eene reliquie vereerd.

Den 25 February is alhier voor de eerste rijze de *CO-medie* vertoond, zijnde alles ten voordeele van den grooten of *H. G. armen*.

Den 17 July is alhier in den avond eenen heer bij *C. K o o l s* in den Roskam gearresteerd geworden van eenen die kern vervolgde van *Duynkerken* tot hier toe. 's Anderen daags is zijne (zoo men zeyde) *bijzit* hier ook gearresteerd, en zijn den 20 dito te saamen zwaar geboeid naar *Duynkerken* gevoerd. Zij wierden hier gevangen omdat er gedachten waaren van plicktig te zijn aan de moord van den eerstgenoemde *zijn vrouw*.

Den 24 November is deesen heer te *Douay* gerabraakt en de *bijzit* is in een spin- of treurhuys gezet.

1779. *Maart is weer gebroken (en) gestolen bij Bart e t He e s t e r m a n s in de Star, doch op het allarmkleppen van den klepperman Klaas van Bes o u w hebben de dieven de gestolen goederen moeten verlaaten, daags daarna heeft de voornoemde He e s t e r m a n s door goedheyd van den heer Drossaard Hencl rik Ma a s alle zijne goederen wederom ontvangen zonder een cluyt schaade te lijden.*

Den 10 Augustus is Antonius v a n G i l s, de zoon van J a n J a n s s e n v a n G i l s, te Leuven als primus uitgeroepen. Den 31 dito is voornoemde heer alhier ingehaald met vier schutterijen etc. etc. De toestel was ongemeen, die hier gemaakt wierd, zelfs prachtige eerebogen die men verschijde zag: te Korvel, aan de kerk, op den Heuvel era aan de Veldhoven.

Omtrent Ba mis is alhier een roode loop geweest, waarvan ontrent 45 zijn gestorven.

1780 den 20 May is op den dijk in de kraam bevallen de vrouw van A c l r i a a n v a n d e n He u v e l van drie levendige kinderen, doch welke kinderen binnen twee dagen waren overleden.

1781 den 16 July heeft voor de eerste maal gereden de postwagen van 's-Hertogenbosch op Breda vice versa, die hier verwisselde bij juffr. de weduwe C o l i j n in de 3 goude zwaanen.

1781. In het laast van dit jaar is alhier weer den rooden loop geweest, waarvan ontrent 27 zijn gestorven.

1783 den 3 Augustus namiddag ontrent half 3 uren heeft hier een zwaar onweer geweest, vergezeld door groote hagelsteenen, xooclat er veele glazen zijn in stukken geslagen, ook groote schaade aan boonaen en huizen, ook den boekwijt is bedorven, hetwelk het ergste is geweest te Boxtel, Haren, Esch en Dinter.

Den 27 September is begraven de heer Ma r t i n u s v a n B o m m e l.

1784. De winter van dit jaar is zoo lang en koud geweest, dat veele oude lieden zeggen van nooyt zoo eenen

beleeft te hebben, en het ijs is ontrent drie maanden op het water geweest.

Den 28 December is den Drossaard Hendrik Maas in den ouderdom van circa 83 jaaren overleden.

1785. Den 16 January is in de geheele meyerie in de Roomsche kerken afgelezen door order van den eerw. heer Vicarius, alsdat men zijnen souverijn moest gehoorzamen, dat Zondags daarna nog eens herhaald wierd.

Tusschen den 8 en 9 Maart is hier in de Ronde Schouw bij Fransus van Iersel gebroken en gestolen, dienzelven nacht is ook gebroken bij Cornel. van Hooft, bij J. B. van Dordmaele en op het Raadhuis.

1785. In de maand April heeft den eerw. heer B. Beer en broek, capellaan alhier, de volkstelling laten doen, en is bevonden als volgt:

Communicanten op het Goirken 3809

Communicanten op het Heyken 2620

6429

Kinderen op het Heyken 832

Kinderen op het Goirken 1167

1999

Gereformeerde op het Heyken 189

Gereformeerde op het Goirken 37

226

* Jooden op het Heyken 11.

Beloopt in alles 6429, 1999 kincleren, 226 gereformeerden, 11 Jooden, te saamen 8665 zielen.

Eenige daagen daarnaar heeft den voorn. Beer en broek bevonden dat op de pastorij nog brieven lagen waaruyt bleek, dat in het jaar 1619 het getal der communicanten was 3535, dus blijkt het dat in 166 jaaren het getal der communicanten 2894 vergroot is.

(Wordt vervolgd.)

CRONYKJE VAN EENIGE ZAAKEN, DIE ZEDERT
EN IN HET JAAR 1774 ALHIER TE TILBURG
ZIJN VOORGEVALLEN.

11.

Den 15 of 16 is te 's-Hertogenbosch overleden de graaf van Hoogendorp, heer van Tilburg en Goirle, rentmeester der geestelijke goederen der meyery van 's-Hertogenbosch, waarvoor alhier en te Goirle gedurende zes weken alle dagen 3 uren geluyd wierd.

1785. Den 30 September is den Heer Princeraan Oranjerange alhier geweest om de revue te doen over' een bataillon Waldekkers, dat hier geplaceerd was.

1786. Tusschen den 26 en 27 January is op het Goirken bij de dochter van Baes ten gebroken en gestolen, waarvan de schaade begroot wierd op ontrent 800 gulden.

Den ... Juny is bij J. van de Knikker te Korrel gebroken en gestolen.

1787 in September is alhier door goedvinden van de Magistraat eenige goede ingezetenen de Oranjevlag op den toren gesteld.

Den 9, 10 en 11 November hebben de Hollandsche militairen in 's-Hertogenbosch geplundert.

1788. Den 7 Maart is alhier weer een nieuwe vlag op den toren gesteld.

Den 27 October heeft er te Turnhout een zwaar gevecht plaats gehad tusschen de kijzerlijke soldaaten en de Brabandsche patriotten.

1791. In het laatst van dit jaar is alhier weer een soort van roode loop geweest, meest op Heyken en te Broekhoven waarvan ontrent 12 aan zijn gestorven.

1792. 's Nagt tusschen den 30 en 31 January is er weer gestolen en gebroken bij de dogter van Baas ten op het Goirken, alle de sissen en katoenen ontrent 700 gulden.

1793 den 1 February heeft Vrankrijk den oorlog ge-declareerd aan den Prins van Oranjerange.

1794 den 4 September kwam alhier de eerste Fransche

patrouille aan, doch vertrokken weer denzelvendag. Den 6 dito viel er een gevegt voor ontrent den heuvel bij den Hoogendries tusschen de Frunsche luzaren en die der geallieerde, waarvan ontrent 10 dooden van weerskanten zijn gebleeven.

Den dito viel alhier een groot gedeelte in het Franse¹⁶ leger, welk gedeelte men op ontrent 40000 man begrootte, clewelke in de heyde en in de akkers van stroo en rossen hunne tenten maakten, en kwamen hier vervolgens in schier alle de huysen om levensmiddelen te zoeken, sommigen van hun kogten die voor papieren geld, en anderen namen die met geweld, schoons hunne officieren dut zooveel in hun was trachteden te beletten.

1794 den 12 October is 's-Hertogenbosch aan de Franschen overgegeven.

Den 6 November is alhier op het kerkhof eenen vrijheidsboom geplant. N.B. : Sedert Augustus tot December heeft men alhier sterk den rooden loop gehad, zoodanig dat het getal der overledenen van die ziekten alsmede van de schrikkers op ontrent 500 wierd begroot.

1797. In 't midden van deexen zomer is aan het Kraayven door het onweer een huys in brand geraakt, waardoor drie huysen van te saamen 5 wooningen geheel zijn afgebrand.

Den 6 July is door het scheyden der parochiën alhier op het Heyken een solenanele missche geschied, door den eersten pastoor den eerw. heer W. Tab b ers en de twee eerste capellanen de eerw. heeren de K i e r s m a e c k e r s en Zege r s. De kerk was ten eynde op het prachtigste versierd, en voor den hoogen autaar eenen heerelijken throon gesteld, benevens twee piramiden, en verders was de kerk versierd met toepasselijke jaarschrifter.

1798 den 5 Juny is alhier den eersten steen gelegd aan den volmolen aan den Hoeven.

1799 den 7 May is in de voornoemde molen voor de eerste rijs lakens gevold.

1800. Den 14 Maart is 's avonds op den Heuvel een

zwaaren brand geweest zijnde 2 groote huysen met stallinge etc. afgebrand, alsook de brouwer[@] van Bart el Mom b ers. In het begin van dit jaar is nog tweemaal brand geweest, als het huys en smis dat Arn. van den Eyn de bewoonde aan de Veldhoven, en nog een huys in de Veldhovensche Molenstraat.

Den 9 November is alhier alsook over 't geheele land een hevige storm geveest, die een onnoemelijke schaafe heeft toegebracht, zelfs veele huysen en torens ingestort e n genoegzaam niet één huys onbeschadigt gebleven, en ook menige zicaare boomen omverre geslagen en veel mastbosschen geheel bedorven. De voornoemde storm begon naar middag om half 2 en duurde hevig tot 's avonds half 6 uren.

1802. Den 20 July is alhier op het Hijken op Stijve Zand 's avonds om half elf een zwaaren brand geveest, zijnde de huysinge van v a n d e P o l, waarin afgebrand zijn de boerenhuysinge met stal, schuur etc. met nog vier woningen.

Den 20 dito is op het Goirke in de kerk voor de eerste rijse de misse met de orgel gespeeld.

Den 20 en 23 July is alhier op het Hijken in de kerk door den eerw. heerbisschop van Roer m o n c l e (die tans in de stad Grave woond) gerormd.

Den 28 Augustus is in de Hijkensche kerk voor de eerste rijse de misse met de orgel gespeeld, welke orgel gekomen is uyt het klooster genaamd Roosendual bij Mechelen, en word gehouden voor eene der fraayste orgels van Nederland.

1804. Den 24 February namiddag even voor 5 uren is alhier een zwaar onweer geweest, bestaande in 3 donderslagen vergezeld met weerlicht, doch heeft hier geen schaafe bijgebracht. Het was onder zwaare sneeuw en hagelbuyen, en kort daarnaar las men in de couranten dat het voornoemde onweer op dien dag veel schade had toegebracht in Vlaanderen en Brabant, ook door gansch Hollanden Utrecht, bestaande die schaafe het meest in torens en molens en andere laooge gebouwen.

Den 16 Juny's namiddags om 6 uren is alhier in de Koeystraat een huys, bestaande in 3 huysgezinnen, afgebrand, van welke 3 huysgezinnen den eygenaar was *Adriaan Rijn en*, en de twee andere bewooners waren *Jan Rijkers* en *Adam van den Hoek*.

1804. Den 17 October is door permissie van het Departementaal Bestuur alhier aan de Veldhoven voor de eerste keer *Woensdagsche weekmarkt* gehouden.

1805. Den 15 May is alhier aan het Groeseynd een huys van 2 woningen afgebrand.

1806. Den 17 Maart is alhier overleden eene joodin, zijnde de moeder van *Levi Hartog*, in den hoogen ouderdom van 101 jaaren, een maand en 17 daagen etc. Zij was gebooren den 31 Januari 1705, en laet naer 60 kindskinderen en 45 kinds- kindskinderen.

'Den 22 dito is overleden den eerw. heer *W. Tabbers*, pastor op het Heyken alhier, in den ouderdom van 64 jaaren, en in desselfs plaats is gekomen tot pastor den eerw. heer *An^{us} Bek e*, die ook prior was.

1807. Den 18 February heeft alhier en over het geheele land een zwaare storm geweest vergezeld met sneeuw, die overal vele schade heeft toegebracht, zelfs in Holland dijken doorgebroken. N.B: deze storm heeft den geheelen avond geduurd.

Den 6 December is overleden den eerw. heer *Anselmus Beke*, prior en pastor alhier op het Heyken, en is in deszelfs plaats tot pastor gekomen den eerwaarden heer *Evermodus des Champs*.

1808. Den 22 January is de vrouw van *Cornel van Eyk* in de kraam bevallen van drie welgeschape levendige kinderen, dewelke dien zelven morgen alle in de kerk op het Heyke gedoopt zijn. N.B: het waren alle drie meysjens, dewelke op den derden dag alle zijn overleden.

Desa 1 Maart is *Antonie Blomjous* en *Peter Verhoeven* in het Ven gevallen zodantg, dat *P. Verhoeven* dienzelfden nagt en *A. Blomjous* 2 dagen later is overleden.

1809. Den 2° January'smorgens ten 5uuren is de schuur afgebrand bij de weduwe J. L o n a b e r t s op het Goirken.

In de maand van Maart is alhier 'een exacte volkstelling gedaan en zijn bevonden 9271 Roomsche, 165 Gereformeerde, 70 Lutersche, 14 Jooden, 3 Remonstranten 2 Menmonisten, saamen 9465 zielen.

1809. Den 17 April is Zijne Majesteit den koning van Holland alhier geweest, en heeft zijn intrek genomen ten huuze van den heer Martinus Cornelie van Dooren, alwaar hij ook zijn nagtverblijf gehouden heeft. Zo haast als hij gearriveerd was heeft hij aanstonds audientie verleend aan verschijde commissien, doch het eerst aan de Roomsche Catholieke heeren pastor en capellaanen.

Dienreldden avond heeft Zijne Majesteit met zijn gevolg in de commedie geweest, en heeft toen aan de liefhebbers van 't toneelgezelschap ten behoeve van de armen doen ter hand stellen eene somma van vijf hondert guldens. Des anderen daags heeft hij hier de twee schuurkerken en de torenkerk bezigtigd, era heeft op dienzelven dag door een decreet Tilburg tot een stad verheven. Er waren alhier 6 prachtige eereboogen gesteld, en is door alle drie schutterijen alsook door de gardes d'honneur plechtiglijk ingehaald, die hem bij vertrek ook weer begeleycl hebben, zelf de gardes d'honneur tot 's-Bosch toe. N.B.: Kort na 's konings vertrek. heeft hem behaagd, om door een decreet het parochiaal kerkgebouw van hier, alsook dat van Goirle, aan de Roomsche Catholieken dier gemeentens toe te kennen.

1809. Den 4 May is alhier voor den eersten keer de weekmarkt gehouden des Vrijdags, dewelke tot hertoe was gehouden des Saterdags.

Den 2 Juny zijn de kinderen op het Goirke door den Hoogwaarden heer bisschop uit Amsterdam gevormd, hetwelk den 3 dito op het Heyke is geschied.

Den 24 dito was het parochiaal kerkgebouw te Goirle reeds zodanig in staat gesteld, dat op dien dag de missen daarin geschied zijn.

1810. Den 25 Maart is des avonds omtrent half 8 in in Oisterwijk een zwaaren brand ontstaan, waarin binnen 2 à 3 uren tijd circa 48 wooningen zijn afgebrand.

(Wordt vervolgd.)

MARTINUS DIJCKMANS.

II.

De beklagde D i j c k m a n s word van het hem ten laste gelogde vrijgesproken en was van nu af aan in het oog van de Bossche Patriotten ren martelaar, niet van zijne valsche beschuldigers, zooals werkelijk het geval was, maar van den ouden regeeringsvorm, wat het geval niet was. Er moest daarom met hem worden gepronkt, toen men hier ter stede dien regeeringsvorm openlijk te lijf ging. Dit geschiedde op den 24ⁿ April 1798, zooals men kan lezen in het belangrijk artikel, „De Vrijwording van Staats-Brabant in 1795”, dat de heer J. C. A. H e z e m a n s in Onze Wachter (Jaarg. 1881 bldz. 32 en 33) schreef. De aanleiding daartoe was de coup d'état, die den 22ⁿ Januari van dat jaar te 's-Gravenhage plaats had, waardoor de Nationale Vergadering ontbonden en door de Constitueerende Vergadering van het Bataafsche volk vervangen werd. Uit vreugde daarover toch besloot de te 's-Hertogenbosch gevestigde vereeniging van Patriotten, de Vaderlandsche Societeit genaamd ¹⁾, waarvan W i l l e m H u b e r t president was, (deze was tengevolge van den terugslag, welke die staats-, greep daar ter plaatse had, ook president geworden van de nieuwe municipaliteit, die zich op het stadhuis gevestigd had in de plaats van de oude, welke door het Intermediair administratief bestuur van het voormalige gewest van Bataafsch-Brabant ontbonden was) voor het

¹⁾ Zij was gevestigd in het huis thans bewoond door den wethouder J. van de Mortel.

CRONYKJE VAN EENIGE ZAAKEN, DIE ZEDERT
EN IN HET JAAR 1774 ALHIER TE TILBURG
ZIJN VOORGEVALLEN.

II.

Den 30 Maart is te Parijs door den Franschen keyzer en onzen koning geratificeerd het tractaat op den 16 daer te voren gemaakt, waardoor dit Departement Brabant en Zeeland mitsgaders Nijmegen en 't land van Altona aan Frankrijk word afgestaan.

Den 16 April des morgens heel vroeg is alhier gevankeijk door getransporteerd naar Parijs den Hoogw. heer A n t. van Alphen, vicarius des bisdoms van 's-Bosch.

1810. Den 6 May is den Franschen keyzer met zijne gemalin hierdoor gepasseerd, vergezeld door den koning en koningin van Westphalen etc. etc.

Den 9 July is gantsch Holland door een keizerlijk decreet aan Frankrijk vereenigd en Amsterdam tot de derde stad van het rijk verklaard.

1811. Des nagts tusschen 12 en een uur tusschen den 20 en 21 February zijn alhier aan de Hasselt twee huizen verbrand.

Den 18 Maart heeft hier voor de eerste rijze de loting der jongens, geboren in 't jaar 1788, plaats gehad. Het canton Tilburg, waartoe ook behoord Dongen en Goirle, moest er 18 leveren, als 12 voor de landmagt en 6 voor de marine. N.B.: hier diend bijgevoegd te worden dat den eerw. heer Peter Pet e r s, die op den 10 February lautstleden tot priester gewijd is, uit het seminarie naar hier is moeten komen om ook te loten, hetwelk (naar des morgens alhier op het Heyke misse gelezen te hebben) — hij benevens de andere ook gedaan heeft.

Den 4 April is den eersten steen gelegd aan den korenwindmolen alhier bij den Noordhoek.

In 't begin derzelve maand is alhier in de Schijf het nieuwe kerkhof gemaakt, hetwelk omringd is van eenen tuyn en veele populieren daar om en in geplant.

1811. Den 14 Juny is den eersten steengelegt aan den volmolen, die gebouwd word tusschen Tilburg en Moergestel bij het zoogenaamde Galgeven.

Den 15 dito is alhier overleden de heer *Ma r tin u s Co rnelis van Do oren*, eerste maire dezer stad, hij wierd begraven den 18 dito. Zijne begrafenis was *luysterlijk*, trekkende de drie schutterijen in rouwgewaad vooraf, en vervolgens de hooge en laagere ambtenaren.

Den 8 September zijnde Zonclag is des avonds een *quartierwars* voor tien uren voor de eerste keer de klok geluyd, naar welk luyden de herbergren en logementen gesloten moesten wezen.

Gedurende de maanden September en October is hier alle avonden en nachten in het noordwesten een *commet* of *staartstar* te zien geweest.

Des nagts tusschen den 4 en 5 November is alhier in de *Heykensche schuurkerk* gebroken, doch men koord niet dat er veel gestolen is als de *dwiijlen* en *kleeden* tot overdekking van de *nutaaren*.

1812. Den 1 Maart is alhier in den *ouderdom* van 79 jaaren overleden den *eerw. heer H e r m a n u s J o s e p h u s F r a n k e n*, pastor alhier op het *Goirken*.

Den 15 Juny zijn de twee *eerw. heeren van Gil s en Mo s e r*, *praesidenten* in 't *Seminarie*, door order van den *prefekt* *gedeporteerd*, *welkers* eerste bestemming te *Meche-len*, en de tweede te *Dyon* in *Frankrijk* was.

Eenigen tijd daarnaar heeft den *eerw. heer president S m i t s* het *seminarie* moeten verlaten en zich *schuyf* moeten houden.

1813. Den 5 December wierd hier als naar gewoonte den *Te Deum* gezongen wegens de *kroning* en *slag* te *Austerlitz*.

Den 10 dito kwamen hier des avonds ontrent 10 uwen *eene patrouille* van circa 65 *kozakken* aan, die *vertrokken* naar den *Boschkant*.

Den 12 dito kwamen deselve hier *weer terug*, naar te *Balkom* met *overwinning* tegen de *gensdarmes* *gevogten*

te hebben. Hierop volgden zware requisitien van haver, hooy etc. waarvan alhier een magazijn werd gemaakt.

Den 15 'dito arriveerden hier des avonds eene groote menigte kozakken en Russische hoezaaren, die hier bleven tot op den 19 dito.

Den 19 dito werd hier de 3 kouleurige vlag op den toren gesteld.

Den 22 dito zijn hier voor de eerste maal de dooden op het nieuw kerkhof in den Schijf begraven en waren op dien dag 5 Eeyken, te weeten den eerste Bar te l M o m b e r s, 2de de vrouw van Francus van Krney, 3de de weduwe Willem Scharenborg en 4e een kind van Peter Manni en 5de Michiel Manni.

Den 23 dito werd van hier den konvooy naar Breda gezonden, bestaande in haver, hooy, vette beesten etc. hetwelk te Dorst door de Franschen werd aangevallen, maar niet genomen.

1814. Den 1 January is hier de Orangevlag op den toren gesteld.

Den 7 dito lagen hier veel kozakken en eenige Pruysische houzaaren, wanneer ontrent den middag alarm werd geblazen, waarop die alle op Goirle op aansnelde, omdat circa 600 paardevolk en 300 man voetvolk Franschen van Turnhout naar hier op weg waren met oogmerk (zoo men zijde) om hier het magazijn te komen vernielen, doch de kozakken en Pruyssen ontrent Poppel de Franschen ontmoetende zoo wierd aldaar en de Weelde en Ravels sterk gevogten, alwaar de geallieerden het slagveld behielden en eenen buyt van circa 80 welgemonteerde paarden en eenige Fransche krijgsgevangenen hier aanbragten. Eenen van de kozakken bleef aldaar dood, die zij medebragten, die zij hier (omdat het eenen wagtmeester was) met volle krijgseer op het kerkhof begraafden, en stellenden op zijn graf een houten kruys.

Den 26 dito is de stad 's Bosch door de geallieerden voor den Prince van Orange met storm ingenomen.

Den 20 February is Zijne Hoogheyd den heere Erfprins

van *Orange van Breda* komende hier door gepasseerd, en heeft zich in het hotel de *Goude Zwaan* circa 2 uren opgehouden en aldaar gehoor verleend aan de bedienaars der onderscheidene godsdienst, alsook aan de *maire* en nog eenige anderen.

Den 22 dito zijn de eerw. heeren van *Gils en Moser* weder van hunne deportatie uyt *Frankrijk* in goede welstand in 't seminarie gekomen.

In deeze week is men weer begonnen met over den dooden te luyden, hetwelk in den afgelopen winter verboden was uyt hoofde der troubles.

Den 15 dito is hierdoor gepasseerd *Zijne Hoogheycl den hertog van Clarence*, zoon van *Zijne Majesteyt de koning van Engeland*.

1814. Den 24 April is den hoogw. heer *vicarius* uyt zijne deportatie te *Parijs* in goede welstand te *Schijndel* op zijne pastory gearriveerd.

In de maand *Juny* is op het raadhuis naargezien hoeveel *militairen* alhier van den 1 October 1813 tot den 1 *Mey* 1814 zijn ingekwartierd, welk getal bevonden is 250 100 man.

Den 5 September is op de *Goirkensche kerk* eenen coepeltoren gezet met een klokje daarin.

1815. In de maand *January* is in den voornoemde toren een uurwerk gesteld.

Den 9 *Juny* is den *Prins van Oranje*, koning der *Nederlanden*, van 's *Bosch* komende alhier doorgereysd, hij stapte niet uyt de koets, doch wierd gesproken door onzen burgemeester en door onzen vreecierechter.

1816. Op den 18 *Muart* is *Nicolaas Daamen* en zijnen zoon *Petrus* door het van de steenweg vallen van de kar, waarop zij gezeten waren, bij 's *Bosch* verdronken. Ook is met hen nog verdronken zekeren *Uytjens*, die als *remplaçant* van den zoon van de weduwe *Coorn van Bomme* mede op dieselve kar was gezeten.

In 't begin van *November* is op het *Goirken* aan den *Noordenkant* der kerk aldaar een kerkhof gemaakt tot

begraving der lijken van die parochie, alsook aldaar een grafmaker aangesteld.

Den 11 dito is op het voornoemde kerkhof voor de eerste maal een dooden begraven, zijnde een kind genaamd Martinus Verm eer. Hier diend bij aangemerkt, dat de meeste lijken die aldaar begraven worden geschied zonder het gewoongebuy van onzen toren, met alleeniglijk het gebuy van het klokje op de Goirkensche kerk.

1817. Den 17 January is des morgens te 3 uuren alhier in de Schijfstraat brand geweest, zijnde het huys bewoond door Cornelis van Gils geheel afgebrand.

In de maanden van Mey en Juny is den volmolen, staande aan de Boeven, afgebroken, aan welken molen den eersten steen wierd gelegd den 5 Juny 1798, zoodat dien molen 19 jaaren gestaan heeft.

Den 7 Juny des morgens ten half tien uuren zijn alhier aan de Hoeven bij het Kwaudeynd 2 huizen (bestaande in 6 wooningen) afgebrand.

In dit jaar zijn de graanen, als tarwe, koren en boekwijt altijd zeer duur geweest, als den boekwijt 40 guldens het mud, het koren nog vijf à zes guldens hooger in prijs, zoodat een roggenbrood van 12 pond in 't laatst van Juny was op $21\frac{1}{4}$ stuivers, en de oude aardappelen wierden toen verkogt à 24 stuivers het rat.

Den 1 July is overleden den eerwaarden heer Josephus de Keirsmaeckers, oudsten capellaan alhier op het Heyken, in den ouderdom, van 60 jaaren. Zijne ziekte was veroorzaakt door het hollen van het paard met de koetskar waarin hij gezeten was, waarvan het rat hem over den rug was gegaan, en bekwam een trap van het paard op zijne heup, waarvan hij van teyd tot teyd erger wierd, daar hij (tot groote droefheyd der parochiaanen) van is overleden.

N.B. Dat hij het ongeluk heeft bekomen is geweest op den 10 Mey dezes jaars, in zijne terugkomst van Goirle.

Rotterdam.

W. BEZEMER.

(Wordt vervolgd.)

CRONYKJE VAN EENIGE ZAAKEN, DIE ZEDERT.
EN IN HET JAAR 1774 ALHIER TE TILBURG
ZIJN VOORGEVALLEN.

III.

Den 4 dito is het lichaam van voornoemden heer de Keirsmæckers op het kerkhof in de *Schijf* begraven, dat geduurende de *lijkdienst* in de kerk had gestaan, en dit is het eerste lijk dat men weet, hetzij bij geheugen of overlevering, dat ooit in de parochiaanen in de *Heykensche* kerk geduurende de *lijkdienst* gestaan heeft.

Den 14 dito is alhier in den ouderdom van 52 jaaren overleden den eerwaarden heer *Br u n o D i n g e r e n*, capellaan op het *Goirke*.

Den 23 September heeft *Hendrik van Tulder* en zijne huysvrouw den jubile gegeven van 50 jaaren te saamen getrouwd wezende.

Den 17 October is bij gebrek van *Tongerlosche* priesters op het *Heyke* een wereldlijken of zwarten priester tot kapellaan gesteld, komende uyt het seminarie, genaamd *Smits (Antonius Alouisius)*, alsook eenen dito op het *Goirken* genaamd. ..van de *Pen*.

1818. Den 9 January is alhier overleden in den ouderdom van 80 jaaren *Petronella van de Kerkhof*, weduwe van *Hendrik van Akkerveeken*. Zij was geboren te *Helmont* en nog jonk zijnde was zij sterk en groot van persoon, zodat zij in haare jonkheyt te *Nijmegen* dienst nam als *grenadier*, en heeft in die gualiteyt de *Hoog Mogende Heeren Staaten ruym* een jaar gediend.

Den 9 Febructry is alhier aan den *Hijkant des middags* om 12 uren een huys met een grutmolen ufgebrand, toebehoorende en bewoond wordende door *Ge r a r d v a n den Houdt*.

1819. In dit jaar is alhier aan de *Goirkensche* kerk eenen nieuwen toren gebouwd, waarvan de hoogte is te weeten van den grond tot den haan toe. ..voeten. Van welken toren den eersten steen is gelegd....

Den 3 Juli is alhier *des avonds in het noorden eene comeet of staartstar* gezien.

Den 4 dito is hier aan de Moerstraat *des avonds om half 8 uren door een zwaar onweer een schop in brand geraakt.*

Den 12 dito is Zijne Majesteit den koning der Nederlanden komende van 's-Hertogenbosch met *zijn gevolg hierdoor gepasseerd.*

'Den 12 November des morgens om drie uren is alhier aan de Leenhouders een huys afgebrand, bewoond wordende door Wouter van Beurden.

1820.' Den 3 January is Jan Pan is, *voerman van hier op Antwerpen, met het hooge water even buyten Vuchterpoort te 's-Hertogenbosch verdronken..*

1821. Den 16 February des avonds ontrent 6 uren is alhier aan de Hoeven ontrent de zoogenaamde Tongerlosche hoef een huys met 2 wooningen afgebrand.

Den 15 Mey is alhier op de Markt voor de eerste maal de bottr gewogen met Neclerlandsch gewigt.

Den 26 Juni is alhier agter den Heuvel bij den handwijzer aan de Enschtsche baan des morgens om 3 à 4 uren een huys, toebehorende aan *Dio nisius van de San den*, afgebrand. N.B.: het voornoemde huys was een geheel nieuw gebouw, dat nog maar drie dagen was bewoond.

Des nagts tusschen den 25 en 26 July is alhier aan den Heykant den koren-, wind- en schorsmolen geheel afgebrand.

1821. Den 5 Augustus des avonds te half elf is alhier op den Heuvel een zwaren brand ontstaan, zijnde het huys toebehorende aan deze gemeente, waarin de *marechaussees geplaatst* waren, afgebrand; ook *zijn daarin verbrand 5 paarden*. Nevens het voornoemde huys *zijn aan den westen kant nog 2 huizen* afgebrand, behorende aan de *Erve van A. Mombers*.

Den 21 September is alhier op den *Rugdijk* des morgens ontrent 8 uren, een huys bestaande in 2 wooningen afgebrand.

1822. Den 13 *Mey* is alhier in de *Zomerstraat* door het zoontje van den heer *W. C. Mo mm a* den eersten steen gelegd van de nieuwe te bouwe *Protestansche kerk*.

Den 22 *Mey* des namiddags ten 2 uuren zijn alhier aan de *Hasselt* in de *Langstraat* een huys bestaande in 2 wooningen afgebrand, waarvan den eygenaer was *Ma t t h i j s* de *Koning*.

Den 12 *July* is alhier in de kraam bevallen de vrouw van *P e t e r B r a k k e n* van drie levendige kinderen, zijnde alle meysjes, dewelke alle drie op dienzelven dag zijn overleden.

1823. Den 26 *January* is alhier in de *Quirijnstok* des morgens circa 4 uuren een boerestede afgebrand, die was toebehorende aan *Jan Schenkers*.

Te midclernagt tusschen den 15 en 16 *Juny* 1823 is alhier in de *Zomerstraat* agter de huyszinge van wijlen den heer *Bl e s* een woning afgebrand, bewoond wordende door den heer *Timm e r m a n s*, den *wijnkoper*.

In de maand *November* zijn de kinderen van hier door den hoogw. heer *vicarius* van *Breda* in de naastbijgelegene *Baronniesche dorpen* gevormd.

Den 22 *November* zijn daar een koninglijk besluit alle de schellingen en zesdhalves gesteld op 5 stuivers, welke waarde die aannemen op den 17 *December*, hetwelke door de inwisseling zonder schade der ingezetenen is geschied. N.B.: Hier diend nog bij aangemerkt te worden, dat volgens placcaat der Heeren *Staaten-Generaal* in dato 10 *April* 1693 de schellingen, die toen niet gestempeld waren, Wierden verminderd op $5\frac{1}{2}$ stuivers. En volgens een placcaat der heeren *Staaten van Holland en West-Vriesland* in dato 20 *Mey* 1693 moesten de goudguldens of achtentwintigen ook alle gestempeld wezen, of wierden maartegen 26 stuivers aangenomen.

1824. Den 25 *Juny* des namidclags ten half twee uuren is te *Waalwijk* een zwaren brand geweest; alwaar binnen den teyd van twee uuren 51 huysen en 14 schuuren zijn afgebrand, waaronder het *Raadhuys* met de *archiven* etc.

Het getal der afgebrande personen bestond in circa 550, waarvan ontrent 300 in groote armoede waren vervallen. Den 9 September is een begin gemaakt met de bedding van den Heuvel naar Enschoot voor den te leggen steenweg, welke bedding op den 13 December daaraanvolgende geheel volmaakt was.

1826. Den 20 April is den eersten steen gelegd aan den te bouwen stoomvolmolen alhier te Broekhoven.

Den 25 April des namiddags ontrent 6 uren zijn alhier in den Berkdijk 4 huizen bestaande in 9 woningen afgebrand.

1827. Den .. April is in den stoomvolmolen te Broekhoven voor de eerste maal gerold. Te Korvel is in April, Mey en Juny een stoommolen gemaakt op het fabriek van de heeren Diepe en Jellinghaus.

Den 30 Mei heeft in den Bosch de besteding van afbraak en wederopbouw der torenkerk alhier plaats gehad, en zulks is publiek aangenomen door N. vander Waalsc. s. voor 35000 guldens.

Den 11 Juny is een begin gemaakt met het opbreken der voornoemde kerk.

Den 23 July is Cornelis vander Schoot op de Goolschebaan dood gevonden. wiens vader J. Bapt. van der Schoot op den 21 July 1820 in de akkers te Oerle ook dood gevonden is.

Den 13 Augustus is alhier aan het parochiaal kerkgebouw den eersten steen gelegd door den eerw. heer Ev ermo dus du Champs, pastor op het Heyke, en zulks geschiede met groote plechtigheid, als met optrekken der drie schutterijen en het luiden der klokken etc.

Den 9 October is ook met groote plechtigheid den eersten steen gelegd aan de R. C. kerk te Waalwijk.

Den 9 December is alhier en in andere steden en dorpen der meyerij in de Roomsche kerken een plechtig Te Deum gezongen wegens het Concordaat tusschen Zijne Heiligheid Leo den XII en Zijne Majesteit den koning der Nederlanden. Om deze vreugdedag waren des avonds (onder de

Hijkensche parochie) verschilde huizen geillumineerd. Op den daaropvolgende Zondag heeft deze viering ook plaats gehad in de baronnie van Breda.

1828. Den 28 Juni des namiddags ontrent 5 uren is alhier aan de Hoeven bij het Kwaadeynd een huys, bestaande in twee woningen, afgebrand.

Den 5 July des namiddags om 3. uwen hebben wij alhier een zware storm gehad, waardoor met honderde (het meeste witboomen) omver gewaaid en in stukken geslagen zijn.

N.B. : In het begin dezes jaars is volgens de telling de bevolking alhier bevonden:

GOIRKE.		HEIKE.	
<i>Rijt</i>	435	<i>Oerle en Broekhoven</i>	1477
<i>Hoeven</i>	435	<i>Korvel en Laar</i>	1015
<i>Hasselt</i>	850	<i>Berkdijk</i>	551
<i>Stokhasselt</i>	527	<i>Groot en klein Loven</i>	255
<i>Westheykant</i>	976	<i>Kerk</i>	1520
<i>Oostheykant</i>	1129	<i>Heuvel</i>	709
<i>Veldhoven</i>	1.312		
	<u>5664</u>	<i>Heike</i>	<u>5527</u>
		<i>Goirke</i>	<u>5664</u>

Te samen 11191 inc.

Waaropvolgt: hoe de bevolking hier vermeerderd is: anno 1687 bestond hier de bevolking in 4816 personen.

anno 1785 " " " " " 8665 "

anno 1809 " " " " " 9465 "

aano 1828 zooals blijkt hierboven.

Den 9 October ontrent de middag is alhier in het Haringseynd een zwaren brand geweest, waardoor twee huizen, bestaande in zes huysgezinnen, geheel zijn afgebrant.

Den 10 dito is te Korvel den eersten steen gelegd aan den steenweg door de heeren Diep en en Je 11 in gh a u s, loopende of beginnende aan (hun) Eds. fabriek tot bij den Roskam.

1829. Den 29 Juni des morgens is Zijne Majesteit den

koning der Nederlanden alhier gepasseerd, en heeft op het Raadhuis gehoor verleend aan verscheide autoriteiten, en heeft vervolgens de nieuwe Roomsche kerk bezigtigd en daarnaar heeft hij het grootr fabriek van de heeren Diep e en Jelli ng h a u s ook geheel in ogenschouw genomen, hetwelk uitermaaten na zijn genoeg was.

Den 29 October is alhier de inweyding en den eersten dienst geschied in de nieuwe Roomsche Catholieke torenkerk, zulks geschiede door den eerw. heer J. H. v a n c l e W e y e r, pastor en lancldeken te Hiltarenbeek, geadsisteerd door de eerw. heeren W. v a n d e V e n, postoor op 't Goirke, als diaken, I v o l e B o n, pastoor te Chaam als subdiaken, A. v a n C o 11, pastoor te Oisterwijk, als index, en D a s s e n, gewezen pastoor te Poppel, als bamlarius (?) Dit alles is met de meeste plechtigheid geschi ed.

1830. Den 7 February is alhier den jubile begonnen vergund door Z. H. P i u s V I I I, die duurde tot en mei den 21 dito, dus 15 dagen.

Den 8 Meydesnamiddagsten half 5 uuren heeft alhier een onweer plaats gehad, waardoor een huys in de wijk Korvel getroffen is, zelfs veel glazen verbrijzeld, den bewoner op zijn getouw ternedergeslagen, den weefboom verpletterd, en hem enige klederen aan 't lijf verscheurd, doch is verder behalveden man (Cornelis Sch a ap) een wij-nig aan 't lijf gekwetst, niet veel schade door veroorzaakt.

Den 18 July is Z. K. Hoogheid de kroonprins met des-zelfs 2 zoontjes, komenderan Breda, hierdoor gepasseerd, en heeft naar het inspecteren der dienstdoende schutterij alhier die zelve dag de rijze nog voortgezet na 's Bosch.

Den 5 Augustus op den namiddag is de zoon van B a r t u s P a n i s, de voerman van hier op Turnhout. nabij de Goolsche baan en dicht bij Korvel onder het rad van de zwaar geladene kar gevallen, en aanstonds dood gebleven.

Rotterdam.

W. BEZEMER.